

Što je hrvatsko međunarodno zdravstvo?

Slobodan Lang

Hrvatsko međunarodna socijalna medicina i javno zdravstvo je veliko i neobrađeno područje.

Ono svakako započinje s Andrijom Štamparom i njegovim osnivanjem socijalne medicine. Do tada su bile poznate samo klinička medicina i javno zdravstvo. Jedno i drugo djeluju u miru, uređenoj državi i društvu s potrebnim institucijama. Kako je tako tijekom cijelog prošlog stoljeća bilo samo u SAD-u i Velikoj Britaniji, ove dvije države isključile su socijalnu medicinu.

Međutim, u uvjetima kada države kolabiraju, a institucije ne funkcioniraju, potrebna je socijalna medicina. Ona se ostvaruje direktnim povezivanjem znanja i naroda. Štampar je dvadesetih godina prošlog stoljeća pozvao zdravstvene radnike da idu direktno u narod. Što god mislili, snaga je u narodu, pa tako i zdravlja. Štampar je potaknuo i osnovao pokret za zdravlje te pokazao odgovornost vrha države za zdravlje. Imao je i stalnu podršku Rockefellerove fondacije. Tako je osnovana i Škola narodnog zdravlja, kako bi provodila stalnu vezu sa svijetom, narodom, znanostu, školovanjem, praksom, medijima i politikom. No, iznad svega da zna imati snove, misliti, pokazuje hrabrost i djeluje.

Uvođenjem diktature 1928. godine, više nije bilo mjesta za A. Štampara. Kada ga njegova zemlja više nije željela, krenuo je u svijet. Duže vrijeme boravio je u Kini, Africi, Europi i SAD-u. U Hrvatsku se vratio pred rat i bio je prvi uhapšen. Pred početak rata, na Kongresu povijesti medicine u Dubrovniku 1939. godine, svjetski vodećeg povjesničara medicine pitali su: „Što će biti s Jugoslavijom?“. On je odgovorio da ne zna što će biti s Jugoslavijom, ali da će radovi dvoje ljudi živjeti zauvijek - Ivana Meštrovića, koji je isklesao Balkansku ženu u kamenu i Andrije Štampara, koji je dodao smiješak na lice majke čije je dijete spasio. Nakon rata i osnivanja Ujedinjenih naroda, pozvan je da osnuje Svjetsku zdravstvenu organizaciju.

U vrijeme Jugoslavije, veliki broj zdravstvenih radnika iz Hrvatske radio je u SZO i diljem svijeta, mnogi od njih iz Škole. Neki su još živi. Isto tako, mnogo je osoba boravilo i na brojnim sveučilištima diljem svijeta. Provodili su se mnogi projekti iz tzv. žitnih fondova. Mnogo studenata otišlo je u svijet i mnogo je njih iz manje razvijenih zemalja studiralo u Zagrebu. Sva ova iskustva nisu povezana i prikazana. Evo teme za projekt studentima te pisanje radova i prikaza u HČJZ.

Hrvatska je od početka bila uključena u pokret Zdravlje za sve. Kada je pokrenut projekt Zdravi grad, bili smo među prvima i danas smo među vodećima u svijetu. AIDS je snažno

pokrenuo naše djelovanje u Hrvatskoj, Jugoslaviji i svijetu. Ponovno smo krenuli u narod i bili „više učitelji nego liječnici.“ U jednoj godini održao sam 500 predavanja. Spriječili smo epidemiju i prvi održali olimpijske igre. Ni ovaj rad nije do danas obrađen.

Pojavom rata, prepoznao sam da nije sagledana uloga socijalne medicine u ratu. Kao strateške ciljeve istaknuo sam: banalnost zla (Hannah Arendt), nenasilje i narod (Gandhi i Štampar), postholokaust (upotrijebiti znanje i iskustvo za sprečavanje novih stradanja) i „Ranjeni Krist“ (granice nisu što može pojedinac, već što je potrebno). Pozvao sam na sprečavanje mržnje i s grupom liječnika otišli smo albanskim rudarima dok su štrajkali glađu u Starom trgu na Kosovu. Duboko pod zemljom, dok smo ih molili da prekinu štrajk jer to škodi zdravlju, jedan stari rudar mi je rekao: „Doktore, nauči da ima i važnijih stvari od zdravlja.“ On me pozvao da istaknem izazov i važnost dobra. Po povratku, bilo nam je zamjereno što smo otišli Albancima, a prekinut je i moj izbor za redovnog profesora. Marija Strnad me nažalost nagovorila da dozvolim izbor za izvanrednog profesora nakon 2000. godine. Trebao sam ostati docent. Odbijen je i skup o zbivanju na Kosovu, kojim smo željeli pokušati spriječiti rat. Rekli su da je to uvlačenje politike u znanost. A što je socijalna medicina? Za vrijeme rata smo posebno istaknuli i sprečavanje genocida, što smo i postigli na mnogo mjesta, a posebno u Bihaću s Olujom.

Sprečavanje genocida smo prvi istaknuli u svijetu, osobito na Harvardu prilikom osnivanja Centra za ljudska prava i zdravlje. U vrijeme rata postao sam i prvi savjetnik za dobro predsjednika države. Predsjednik države je čovjek kao i bilo koji drugi. Ne može pratiti sve. Vojska, ekonomija i međunarodno već duže privlače pažnju predsjednika. Za razliku od toga, zdravstvo, zdravlje, znanost, kultura, ekologija, ljudska prava, socijalno, religija nisu povezane i ostaju izvan stalne pažnje i praćenja političkog vrha. Ja sam ih povezao u koncept dobra. Predsjednika Tuđmana sam dnevno izvještavao o stanju i ostvarivanju dobra u narodu. Ubrzo ću izdati knjigu sa svim savjetima. Svaki predsjednik države, treba savjetnika za dobro, znanje pretvoreno u politički savjet, poticaj volji i djelovanju.

Sada nastojim iskazati sva ova iskustva u knjigama, da vam ostavim što mogu. Gradite budućnost! Ona je moguća samo na dobru – pretvaranjem vizije (znanja, iskustva i vjere) u stvarnost (voljom, akcijom i novom stvarnošću) pa novom vizijom. Za vrijeme ovog rada i pisanja, sjetio sam se da sam i sam našao odbačene knjige Andrije Štampara na zapuštenom i prljavom tavanu Škole. Zaboravilo se i Štampara. Vjerujem da ni mnogi među vama ne znaju što sam i ja objavio. Predložio sam Aci da bi svi ljudi koji su radili u Školi, bez obzira na to gdje su sada i da li uopće rade, trebali izdavati svoje knjige kao dio zajedničke biblioteke Zdravlja i zdravstva. Pokrenite ovu akciju, ne bojte se znanja i iskustva!

Što je međunarodno zdravstvo? Meni je ono bilo stvaranje svijeta, od Kosovskih rudnika i prepreka invalidima do Harvarda, šefova država i Pape. Bilo je potrebno svima.

O sebi odlučite sami.